

Džejs Hoz

**NAJKRAĆA
ISTORIJA
NEMAČKE**

Prevela
Milica Cvetković

■ Laguna ■

Naslov originala

James Hawes

THE SHORTEST HISTORY OF GERMANY

Copyright © 2017 by James Hawes

Illustrations and maps by James Nunn

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Uspomeni na mog oca Morisa Hoza
i budućnosti mog trećeg sina
Karla Morisa Hoza fon Opena,
čiji su se životi ukrstili
na nekoliko sati 25. februara 2015.*

Sadržaj

Predgovor	9
Kada, ako ne sada?	
Od prapočetka	11
PRVI DEO	15
Prvih petsto godina: 58. g. p. n. e. – 526. g. <i>Rimljani stvaraju Germane, zatim Germani preuzimaju Rim</i>	
DRUGI DEO.	41
Drugih petsto godina: 526–983. <i>Germani obnavljaju Rim</i>	
TREĆI DEO	61
Trećih petsto godina: 983–1525. <i>Bitka za Nemačku</i>	
ČETVRTI DEO	89
Četvrtih petsto godina: od 1525. do današnjih dana <i>Nemačka kreće na dve strane</i>	
Izjave zahvalnosti	255
O autoru.	255

Predgovor

Kada, ako ne sada?

Zapad je u punom povlačenju. Anglosaksonske sile, velike i male, povlače se u maštarije o izgubljenoj veličini. Populisti po celoj Evropi nariču da su imigracija i globalizacija delo opakog Sistema, koji vode nevidljivi gospodari bez nacionalne pripadnosti. Jedva verujući u svoju sreću, car Vladimir posmatra poredak svoje Velike igre; baltičke i višegradske države drhte. Ministar inostranih poslova Nemačke od 1998. do 2005. ne smatra da ima mnogo nade:

Evropa je preslaba i previše podeljena da bi strateški zamenila SAD; a bez vođstva SAD Zapad ne može opstati. Stoga zapadni svet, kao i praktično svako živ danas, zna da će ona gotovo sigurno nestati pred našim očima.

Joška Fišer, *Kraj Zapada*, 5. decembar 2016.

U međuvremenu, u naslovu *Njujork tajmsa* pitaju se da li *Poslednji branilac liberalnog Zapada* može biti nemačka kancelarka Angela Merkel.

Nemačka? Zemlja u kojoj još ima savremenika koji pamte kako je Adolf Hitler demokratski potvrdio vlast (mada jedva i, kao što ćemo videti, samo zahvaljujući vrlo specifičnoj grupi glasača) i otpočeo totalni rat u težnji za

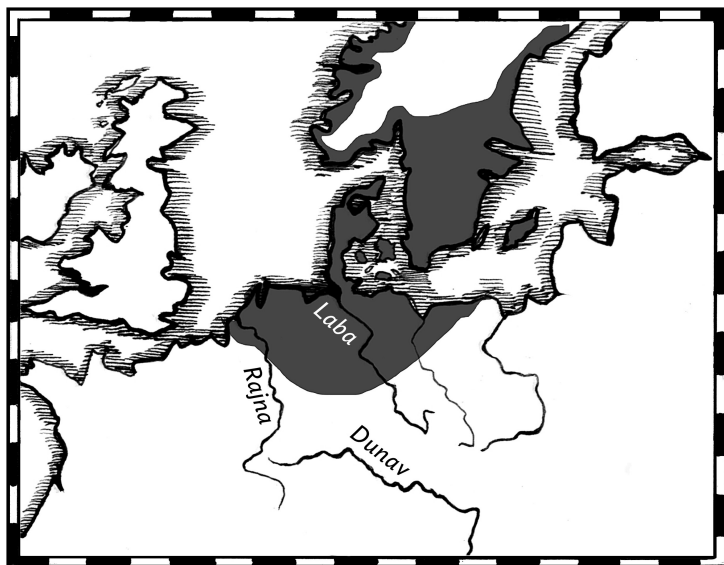
ubistveno rasističkom vlašću. Može li Nemačka zaista tako drastično da se promeni za jedan životni vek?

Da, može. No da bismo shvatili to – kao i ono zbog čega su nam Nemci možda poslednja nada – treba da odbacimo mnogo toga što smatramo da znamo o nemačkoj istoriji, pa da počnemo iz početka.

Pa hajde da krenemo od samog početka. Ili bolje reći, nešto malo ranije, od *prapočetka*...

Od prapočetka

Najverovatnije negde oko 500. godine pre nove ere među kolibama iz gvozdenog doba u južnoj Skandinaviji ili najsevernijem delu Nemačke, jedan ogranak indoevropskog stanovništva Evrope počeo je da izgovara određene suglasnike drugačije od svih ostalih.

Verovatno mesto prapočetka, oko 500. g. p. n. e.

Tačno ko, gde, kada i zašto, niko pouzdano ne zna niti će ikad znati. Pa ipak, možemo da rekonstruišemo *šta* se dogodilo. Uzmimo one upitne reči. Ostali jezici su nastavili

da koriste glasove *c/k/qu* (kao u latinskom *quis, quid, quo, cur, quam*) i još uvek ih danas upotrebljavaju (*quoi, que, che, kakiya* i tako dalje); ali predak danskog, engleskog, nemačkog i sličnih tada se odvojio i počeo da koristi glasove *hv/wh/h*, što je dovelo do savremenih *hvad/what/was* i tako dalje.

Prva germanska glasovna promena poznata je i kao *Grimov zakon*, stoga što ju je ustanovio Jakob, stariji od braće koja su sakupljala narodne priče. Njen uticaj se najjasnije vidi u savremenom engleskom, u kom se koriste kako germanske tako i negermanske verzije latinskog porekla.

p je postalo f: paternal – fatherly (očinski)

f je postalo b: fraternal – brotherly (bratski)

b je postalo p: labia – lip (usna)

c/k/qu je postalo hv/wh/h: century – hundred (stotina)

h je postalo g: horticulture – gardening (baštovanstvo)

g je postalo k: gnostic – know (znanje)

t je postalo th: triple – three (tri)

d je postalo t: dental – teeth (zubi)

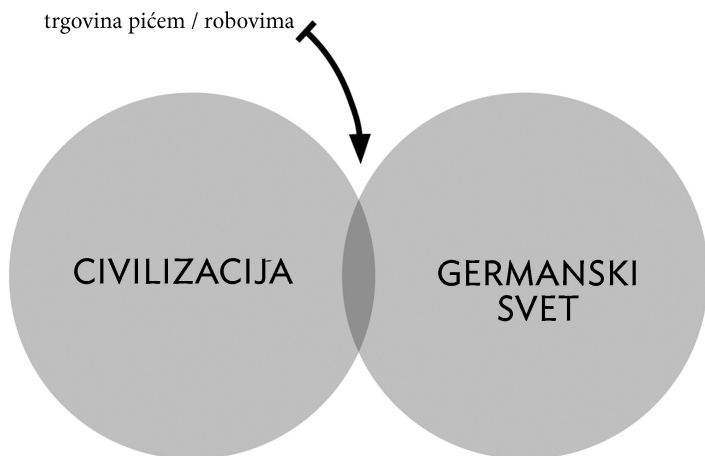
Plemena koja su (zaključili smo) počela da koriste te nove glasove oko 500. godine pre nove ere poznata su kao *Pragermani*. Nemamo predstavu kako su oni sebe nazivali jer u tom stadijumu nisu imali nikakvog dodira s mediteranskim narodima, koji su imali akvedukte, biblioteke, pozorišta, izbore i pisanu istoriju.

Znamo da su do otprilike 150. godine pre nove ere Pragermani uspostavili kontakt s mediteranskim svetom. Od

tog vremena, rimske posude za ispijanje vina počele su da se pojavljuju širom Nemačke. Isto tako znamo da je za njih kupovina bila novo iskustvo jer je u svim germanskim jezicima reč za kupovinu predmeta (*kaupa/kopen/shopping/kaufen* i tako dalje) nastala neposredno od latinske reči *caupo*, koja znači *sitan trgovac* ili *krčmar*. Mislimo da se prvi susret odigrao u nekoj trgovačkoj radnji na Rajni ili Dunavu, gde je pragermanska elita za piće razmenjivala krzna, čilibar, svoju plavu kosu (koju su cenili rimski proizvođači perika) i iznad svega robove.

Ta trgovina se izgleda mirno nastavila sve dok plemena Kimbra i Tevtonaca sa severa nisu počela da smrtno prepadaju Rimsku republiku između 112. i 101. godine pre nove ere, kada ih je veliki vojskovođa Marije konačno oterao. Kasnije će patriote tvrditi da su to bili rani Germani,

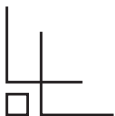
premda su za Rimljane oni bili samo uopšteno varvari. Svakako, u to vreme ih niko nije nazivao *Germanima*. Zapravo, koliko nam je poznato, niko nikoga nije nazivao Germanima do 58. godine pre nove ere. Kako i dolikuje, čuvena priča počinje s jednim od najznačajnijih ljudi u istoriji.

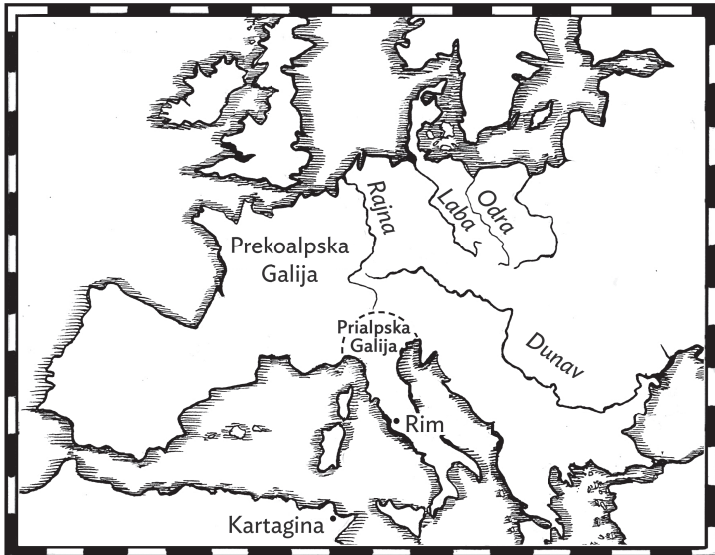
PRVI DEO

PRVIH PETSTO GODINA:
58. G. P. N. E. – 526. G.

*Rimljani stvaraju Germane,
zatim Germani preuzimaju Rim*

Cezar stvara Germane

Rim i Galija pre Cezara

U martu 60. godine pre nove ere glavna tema razgovora u Rimu (napisao je filozof-advokat-političar Ciceron) bila je pretnja od varvarskih doseljenika. Oni su se masovno slivali u već romanizovanu oblast Prialpske Galije – u suštini, današnju severnu Italiju – zbog nemira i ratova dalje na severu. Izgleda da je postojala nova i problematična snaga u neosvojenoj Prekoalpskoj Galiji. Julije Cezar, novi vladar Cisalpinske Galije, u potrazi za ratnim pohodom pomoću kojeg bi stekao ime i oslobodio se dugova, 58. godine pre nove ere dao im je ime: *Germani*.

Od prvog pomena na prvoj stranici svoje najprodavnije istorije *Galski rat*, Cezar odlučno povezuje te *Germane* s idejom da oni *žive preko Rajne*. On iscrtava mapu za svoje neupućeno čitalaštvo kao što će Stenli to činiti sa centralnom Afrikom, i odmah na početku iznosi svoju veliku ideju. Rim i Galija se preklapaju, kako fizički tako i kulturološki, ali na drugoj strani Rajne leži potpuno drugačija nacija. To je jasno naglašeno na stranicama *Galskog rata*.

Cezar uskoro saznaje da je situacija zaista loša. Neka galska plemena su podmitila petnaest hiljada borbenih Germana iz okoline Rajne da im pomognu u borbi s dominantnijim Eduancima. Ali kako je germanski vođa Ariovist pozvao još svojih ljudi s druge strane Rajne, sada je i defakto postao vladar cele nerimske Galije. Već je bilo sto dvadeset hiljada Germana u Galiji; uskoro će ih stići još i proteraće lokalno stanovništvo, koje će morati da traži nove domove.

Cezar, kao patriota, odmah uviđa opasnost. Rimsko pokrajina Prialspska Galija – možda čak i sam Rim – biće preplavljena varvarima doseljenicima. Sjajnim govorima on inspiriše svoje klonule legionare i napreduje uz pažljivo izbegavanje opasnih uzanih puteva i šuma. Plemena koja zbirno naziva *Germanima* učestvuju u *bici u Vogezi* 58. pre nove ere.

Germani su potpuno potučeni i, kao što je uobičajeno u ratovanju pre modernog vremena, povlačenje se pretvara u opšti pokolj. Kada preživeli pobegnu preko reke, Cezar želi da pođe za njima. Ubi (Germani, ali saveznici Rima) nude da prebace svoju vojsku preko Rajne. Cezar zaključuje da je više u rimskom stilu, a i sigurnije, da izgradi most preko reke. Njegove legije to i urade za deset dana, zaista upečatljiv podvig.

Iako je vojna tehnika Rima zadivljujuća, ipak se svodi na ljudstvo na terenu. A Germani poznaju taj teren. Oni odlaze u šume, gde, kako Cezar saznaje, planiraju da okupe sve svoje snage i čekaju napad Rimljana. Tada se Cezar, pošto je dovoljno napredovao da bi se odužio (kako on to lepo predstavlja) časti i državi, vraća u Galiju i ruši most za sobom.

Do kraja *Galskog rata*, Germani su u Galiji za mogućeg saveznika vrebali svakoga ko je želeo da se pobuni. Postoji samo jedno rešenje: neka osete punu moć Rima. Pa tako 55. godine pre nove ere, kada pokušaju masovno iseljenje preko Rajne, Cezar odlučuje da *povede rat protiv Germana*.

Cezar se hvali kako su se njegove trupe *svakako do poslednjeg čoveka* vratile pošto su proterale 430.000 neprijatelja u smrtonosno ušće Rajne i Meze, *gde su ovi nestali*. Čak i po rimskim merilima, to je očigledno bio masakr, a ne rat. Veliki besednik Katon javno je zahtevao da za kaznu Cezar bude predat Germanima. Ipak, Cezar koristi *Galski rat* da opravda surovost svojih metoda kao efikasno odvrćanje: kada ustanički Gali sledeći put pokušaju da podmite Germane, Germani odgovaraju da neće da rizikuju nakon onoga što se dogodilo poslednji put.

Kakvi su onda zapravo ti novootkriveni varvari? Cezar zaustavlja priču nabijenu dešavanjima u prikladnom dramskom trenutku – 53. godine pre nove ere stoji na drugom mostobranu preko Rajne – i pruža čitaocima čuveni opis Germana, prvi u istoriji.

Cezarovi Germani

Germani se od ovakvog načina života [od Gala] mnogo razlikuju, jer niti imaju druida koji vjerskim ritualom rukovode, niti mare za žrtvene obrede. Oni drže samo

do onih bogova koje vide i čijom se pomoću očigledno koriste: do Sunca, Vulkana i Mjeseca, a za ostale nisu čuli čak ni po pričanju. Sav im se život sastoji u lovu i u djelatnostima vojne prirode... jer se izmiješani u rijekama kupaju i kao pokrivače upotrebljavaju kože i male komade krzna, dok im je veliki dio tijela go. Zemljoradnjom se ne bave, a dobar dio njihove ishrane sastoji se od mlijeka, sira i mesa. Niko nema određene međe ili sopstvene zemlje... Oni to smatraju kao znak hrabrosti, što istjerani neprijatelji odstupaju sa zemlje i što se niko ne usuđuje da se kraj njih zadržava... Razbojništva, koja se događaju izvan granica svake države, ne predstavljaju nikakav porok... Gosta uvrijediti smatraju kao grijeh i koji god im iz bilo koga razloga dođu, štite ih od nepravde i smatraju ih nepovredivim. Ovima su svačija vrata otvorena, a obezbijeđena im je i hrana... Širina Hercinijske šume, na koju se to odnosilo, iznosi za lako naoružane pješake devet dana hoda i nije se mogla drukčije označiti pošto nisu znali mjere za puteve... a poznato je da se u njoj mnoge vrste zvijeri kote, koje se ne viđaju po drugim mjestima.

Galski rat, VI, 22–28.*

Bez pravih bogova i sveštenika, bez imovine, bez društvenog poretka, bez kukuruznih polja za hleb, bez načina da izmere razdaljine, prostrane šume pune opasnih zveri, neprekidno ratovanje između plemena – zaista varvarizam, bez izgleda da ih Rim zauzme zarad profita.

* Prevod s latinskog dr Ahmed Tuzlić u: Gaj Julije Cezar, *Galski rat, Građanski rat*, Matica srpska, Novi Sad, 1979. (Prim. prev.)

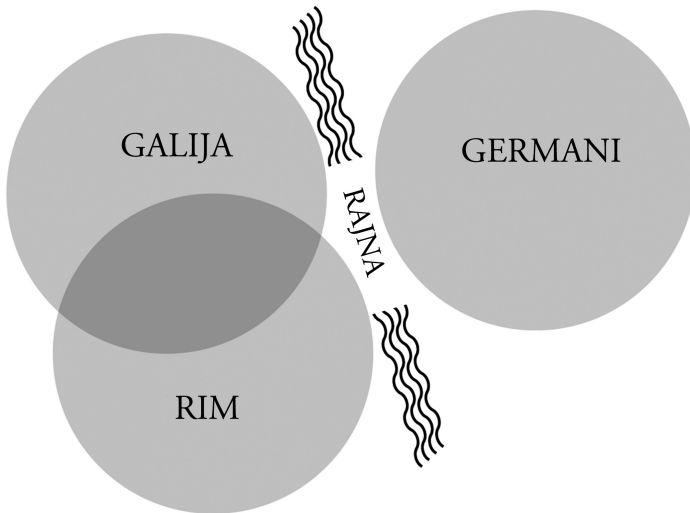
Pa ipak, to nije antropologija. To je politika. Zapravo je stvar u tome da se uspostavi kontrast između leve obale Rajne (u kojoj je Cezar pobedio) i desne obale (koju je dva-put napao bez ikakvog uspeha). Na *ovoj* strani su Gali: oni se bave poljoprivredom na plodnom zemljištu; poštuju prave bogove koji se lako mogu uporediti s grčko-rimskim panteonom; imaju osnovne zakone, primitivne izbore, neku vrstu društvenog poretka, a njihovi druidi čak pišu grčkim pismom, što zasigurno dokazuje mogućnost civilizovanja. Cezar je za svoj narod osvojio čitavu zemlju savršenu za romanizaciju i zrelu za oporezivanje. Na *onoj* strani Rajne pak nalaze se Germani.

Istovremeno, jasno je da reka zapravo i nije granica između dve potpuno različite kulture. Cezar nam kaže da na suprotnoj strani Rajne živi bar jedno pleme koje je doskora bilo galsko u Galiji; obrnuto, Belgi, koji sada žive na bližoj obali Rajne, *tek su se nedavno odvojili od Germana*. Ubi, koji žive na germanskoj strani Rajne, postojani su saveznici Rima, dok na galskoj obali žive neprijateljska plemena, izgleda isto germanska. Kroz ceo *Galski rat*, ljudi prelaze Rajnu da bi napadali, ujedinjavali se, bežali ili se selili. Sam Cezar je koristio germansku konjičku jedinicu kao ličnu elitnu gardu.

Čini se da je situacija duž obala Rajne između 58. i 53. godine pre nove ere bila promenljiva, zbunjujuća i krvava zbrka, nalik današnjoj Siriji. Ali kakva bi to pobedonosna vest bila? Cezar proglašava da je otkrio prirodnu granicu za rimsko upravljanje. Rajna postaje rimska verzija Sajks–Piko-ove *linije u pesku*, granice koju su nakon Prvog svetskog rata Velika Britanija i Francuska proizvoljno iscertale na Bliskom istoku. Ljudi s druge strane Rajne proglašeni su nepopravljivo

varvarskim, a njihova zemlja sablasnom divljinom. Još gore, oni su naročito neprijateljski nastrojeni prema samom Rimu, *nikada nisu odbili pomoć onome ko se suprotstavlja Rimu*. Stoga je misija Rima jasna: motriti na Rajnu i prirediti im pakao svaki put kad pokušaju da je pređu.

Julije Cezar je stvorio Germane.

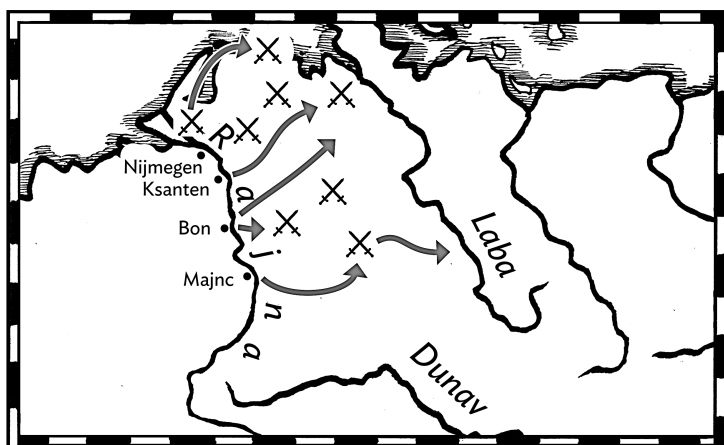
Galijski i Germani prema Cezaru

Germanija zamalo da postane rimska

Rimska republika, zauzeta unutrašnjim borbama i pretvaranjem u carstvo posle Cezarovog ubistva, držala se njegove granice na Rajni: civilizovani Gali *ovde*, Germani *tamo*. Naravno, necivilizovani narodi imali su svrhu. Avgust, prvi rimski car, kopirao je Julija Cezara angažovanjem ličnih

telohranitelja Germana iz oblasti severne Rajne – kao što je uradio i kralj Judeje Irod Veliki, rimski vazal. Velika grupa ratnika Germana prešla je Rajnu 17. godine pre nove ere, osvojila sveti simbol V legije, njenog orla, i trijumfalno ga odnela preko reke. Novoosnovano Rimsko carstvo nije moglo da dopusti da se tako ismeva njegov autoritet, pa se pripremilo za svoju prvu stratešku ofanzivu: potpuno osvajanje Germanije.

Zapovedništvo je dato Druzu, mlađem posinku cara Avgusta. Duž Rajne su izgrađeni prelazni položaji, čime su rođeni današnji Bon, Majnc, Nijmegen i Ksanten. Druz je iz tih baza predvodio svoje legije i mornaricu od 12. do 9. godine pre nove ere uz neprekidan niz pobeda širom severozapadne Nemačke.

Devete godine pre nove ere Druz je stigao do Labe. Tamo mu je, prema istoričarima Kasiju Dionu i Svetoniju, ogromno priviđenje u ženskom obličju savetovalo da se okrene i zaustavi svoju nezasiću potrebu za osvajanjem jer su mu dani odbrojani.

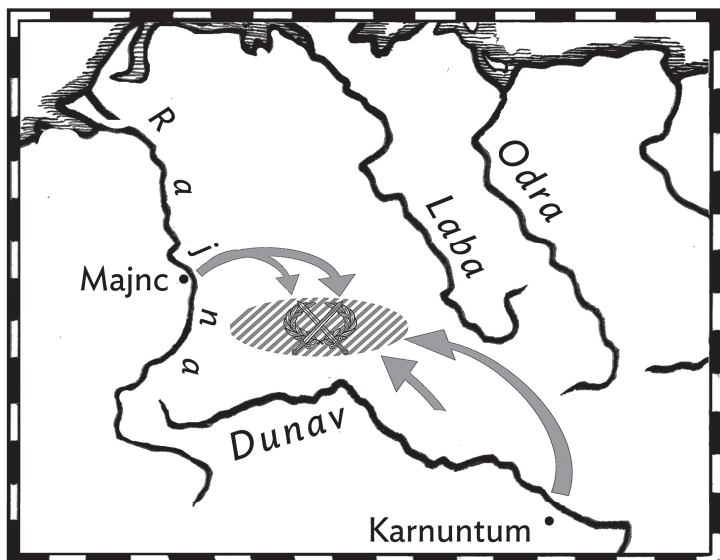

Druz stiže do Labe; drvorez po Edvardu Bendemanu

Bio je to prelomni trenutak u istoriji Nemačke i Evrope. Zaustavljanje na Labi nije bila uobičajena vojnopolitička odluka; nju su naložile više sile. Prelazak Rajne je u redu, ali Laba označava kraj razumne ambicije.

Konačno osvajanje *Germanije* između Dunava, Rajne i Labe (Elbe) planirano je za 6. godinu nove ere. Dvanaest legija – oko 40% ukupnih carskih snaga – opkoliće poslednja neposlušna plemena opsežnim dvostrukim obuhvatom s Rajne na zapadu i s Dunava na jugu u možda najvećem pojedinačnom pohodu koji je Rim ikada isplanirao.

Samo nekoliko dana pre nego što je moćna ofanziva trebalo da počne, pobunila se pomoćna legija u današnjoj Bosni i započela Veliki ilirski ustanak na Balkanu. Nago-milana vojska na Rajni i Dunavu hitro je prebačena na jug.

Veliki plan Rimskog carstva, 6. godina n. e.

Za to vreme u *Germaniji*, uprkos napuštenom pohodu, romanizacija je brzo nastavljena. Kasije Dion je napisao kako su *osnivani gradovi*. *Varvari su se navikli da imaju tržnice i okupljali su se u mirnim skupovima*. Ovo više liči na idilični san Dika Čejnija o Iraku posle Pustinjske oluje, pa se obično odbacuje kao preterivanje. Ipak, nedavno su arheolozi pronašli jasan dokaz da su Rimljani zaista gradili *Germaniju*. U Valdgirmesu, devedeset šest kilometara istočno od Rajne, otkriven je čitav vojni i civilni grad zajedno s ulicama, tržnicom i forumom. Kovani novac koji je tamo pronađen potiče iz rimske okupacije od 5. do 9. godine nove ere.

Ta druga godina je mnogo decenija usađivana u glavu svakom nemačkom školarcu kao najznačajnija u nemačkoj istoriji.

Arminije i posle njega

Kao i Britanci u Indiji, Rimljani su u Nemačkoj zatekli rascepkanu zaraćenu državice i nametnuli im, radi sopstvene koristi, pojam jedinstvene velike nacije. Nalik Britancima, potom su za tu izmišljenu zemlju osmislili klasu poluasimilovanih vođa od kojih su očekivali odanost.

Publije Kvintilije Var, guverner Germanije, proveo je leto 9. godine u dubokoj unutrašnjosti, ne u ratu, već skupljajući porez (čeličnom rukom, kako je kasnije rečeno). U povratku u zimski garnizon na Rajni pogrešio je što je vero-
vao svom romanizovanom pratiocu Arminiju (latinizovani oblik imena Herman), sinu poglavara plemena severozapadnih Heruska, koji se obrazovao u samom Rimu. Arminije mu je rekao da je u blizini izbila manja pobuna, i da bi trebalo da se Rimljani još jednom tamo pojave te godine. Iako ga je i sam Arminijev tast upozorio da mu ne veruje,

Rimska konjanička maska otkrivena na lokalitetu Kalkrize

Var se složio, ubeđen da je na potpuno mirnoj teritoriji, krenuo je a da nije ni postrojio svoje tri legije u formaciju ratnog marša. Sa civilima u pratnji, Rimljani su stupili na uske staze u guste šume, koje je pedeset godina ranije Cezar pažljivo izbegavao. Tamo su bili potučeni u zasedi poznatoj kao *bitka u Teutoburškoj šumi*, u scenama već potvrđenog užasa koje bi bile preterane čak i za današnje filmske stvaraocce. Nakon otkrića britanskog amatera majora Tonija Klana iz 1985. godine, arheolozi su danas sigurni da je bojno polje bilo u Kalkrizeu u Donjoj Saksoniji.

Posle toga uništena su skoro sva rimska uporišta istočno od Rajne. Bio je to ogroman poraz, ali ne (kako se obično misli) i kraj rimskih ambicija u Nemačkoj. Od 14. do 16. godine Druzov sin Germanik iz osвете je pustošio zemlju dok najzad nije saterao Arminija i njegove saveznike u zaliv na obali reke Vezer. Veče uoči bitke bilo je legendarno. Arminije je na latinskom preko reke razmenjivao uvrede s bratom koji je ostao lojalan Rimu. Germanikovo tajno sprovođenje trupa po mraku poslužilo je Šekspiru kao uzor za *Henrija V*. Kad je svanulo, Germani su opkoljeni i pobijeni, tako da su bili *na deset milja unaokolo sve sami leševi i oružje* (Tacit). Arminija/Hermana, prvog heroja nemačkog nacionalizma, ubrzo su potom, pod nerasvetljenim okolnostima, ubili zemljaci.

Rajnska oblast opet je postala bezbedna. Rimska vojska, kao i sve vojske, više je volela izdržljive momke iz šumskih predela nego gradsku omladinu, pa su tako Germani postali njihovi omiljeni regruti. Za vreme rimskog osvajanja Britanije, germanske čete u punoj opremi preplivale su Temzu da bi pobedile u ključnoj bici na Medveju. Sama carska garda bila je tako germanizovana da je među prestrašenim

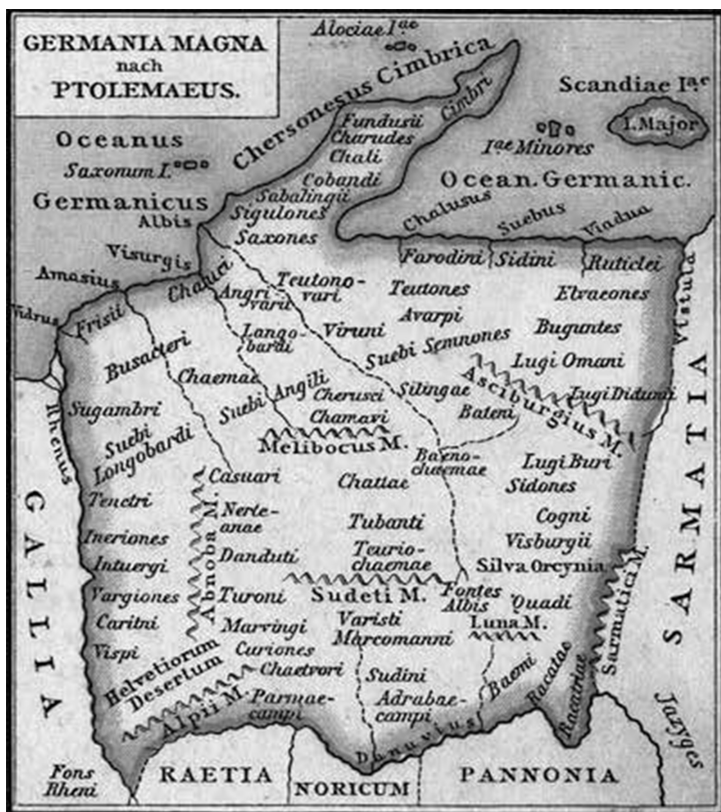
građanima Rima bila jednostavno poznata kao *cohors Germanorum*. Slanje vojnika u rimsku vojsku u nekim delovima Rajnske oblasti bilo je temelj čitave lokalne ekonomije.

Rim je sad uživao u najslavnijim danima – skoro čitav vek izuzetnog mira, stabilnosti i prosperiteta pod takozvanom *Petoricom dobrih careva*: Nervom, Trajanom, Hadrijanom, Antoninom Pijem i Markom Aurelijem – i neumoljivo napredovao na svim frontovima, uključujući Germaniju. Tek smo nedavno otkrili koliko daleko. Oko 20. godine nove ere, grčki geograf Strabon ovako je video Germaniju:

Karta Evrope prema Strabonu

Rimljani, pisao je, još nisu stigli do delova iza Labe (Albis). Mada je do 150. Ptolomej, veliki učenjak iz Aleksandrije, nacrtao da se *Magna Germania* prostire daleko preko nje:

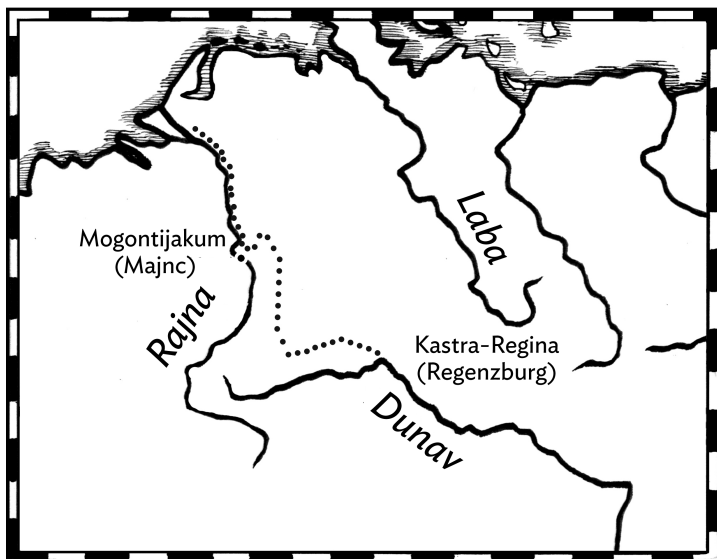

Donedavno se verovalo da je veći deo Ptolomejeve karte čista izmišljotina. Onda je 2010. godine tim Berlinskog tehničkog univerziteta, zahvaljujući novootkrivenoj verziji te karte i savremenoj računarskoj moći, uvideo da je mnogo preciznija nego što se dotad verovalo – zapravo tako precizna da je nemoguće da ju je nacrtao čovek koji je sedeo u biblioteci na severnoj obali Afrike osim ako nije imao pristup geodetskim podacima vojnog stepena. Tim je zaključio da je do drugog veka nove ere rimska vojska temeljno upoznala teren prema istoku sve do Visle u današnjoj Poljskoj.

Limes koji je trajao

Iako se čini da su Rimljani nadzirali sve što će jednog dana biti nazvano Nemačka, oni je nikada nisu ni približno celu osvojili. Budućnost Nemačke zapravo je najvećim delom bila uslovljena tačno time koliko se daleko zaista prostirala vlast Rima. Nema sumnje koliko je daleko to bilo jer su granice još uvek nedvosmisleno zapisane na zemlji.

Datumi su nejasni, ali najkasnije do stote godine Rimljani su imali punu kontrolu nad većim delom jugozapadne Nemačke. Vladavinu su ozvaničili 106. godine, izgradnjom velike utvrđene granice poznate kao *limes Germanicus*. Ona je išla duž Rajne, potom skrenula istočno ka unutrašnjosti, pa nastavila da prati reku Majnu (do danas prihvaćenu liniju koja deli Nemačku na sever i jug) a zatim pošla k jugu i istoku prema današnjem Regenzburgu.

Ova linija podele u nemačkoj istoriji zapravo je evropski Veliki zid: oko 563 kilometra dugačak i s oko hiljadu utvrđenja ili osmatračnica, od kojih se mnogima još može ući u trag. Godinama su je istoričari neobjašnjivo zanemarivali, ali je u poslednjoj deceniji konačno počela da dobija pažnju koju zaslužuje. Do kraja ove knjige trebalo bi da imamo u vidu kolikim su tačno delom Nemačke Rimljani zapravo upravljali.

Ako postavimo liniju granica preko karte današnje Nemačke, ona obuhvata Keln, Bon, Majnc, Frankfurt, Štuttgart, Minhén i Beč; malo istočnije od linije, mesta kao što je Duizburg prvobitno su bila rimski istureni položaji. Drugim rečima, svi najveći gradovi buduće Austrije i zapadne Nemačke, osim Hamburga, izrasli su unutar Rimskog carstva ili u njegovoj neposrednoj stalnoj senci.

Plemeniti divlji Germani

Najčuveniji rimski izveštaj o ranim Germanima jeste *Germanija* historičara Tacita (oko 103. godine nove ere). Kao i Cezar, Tacit postavlja Germane kao suprotnost Rimljanima. Ali po njemu to nije loše, pošto je tvrdio da su poroci i luksuz Rimljane degenerisali u slabice koji su se samo dodvoravali svojim carevima. Tačno je da su Germani varvari, ali plemeniti i *neiskvareni iskušenjima javne zabave*.

Kasnije su patriote pogrešno protumačile Tacitovu knjigu kao dokaz da Germani nikada nisu bili romanizovani. U stvari, to znači baš suprotno. Rimljani su, kao i mnogi kasniji imperijalisti, najviše voleli da čitaju o divljim i plemenitim plemenima na njihovim granicama – pošto bi ih

pokorili. Ako je to zahtevalo pravu borbu, oni su još plemenitiji. Kada su Škoti napali 1745. godine, cela Engleska je strepela. Niko o njima nije imao romantične misli. Ali kada su potučeni kod Kalodena, britanska vojska je odmah počela da ih koristi kao udarne trupe, a engleska javnost se zaljubila u priče o njihovoj neiskvarenoj, prirodnoj hrabrosti. Isto je tako bilo s Rimljanima i Germanima stote godine nove ere. Poslednja ozbiljna pobuna u *Germaniji* odigrala se 69/70, i to samo stoga što su elitne germanske trupe Rima bile uvređene zbog raspuštanja carske garde, *cohors Germanorum*. Tacitovi čitaoci Rimljani mogli su bezbedno da uživaju u pričama o svojim divljim *Germanima*.

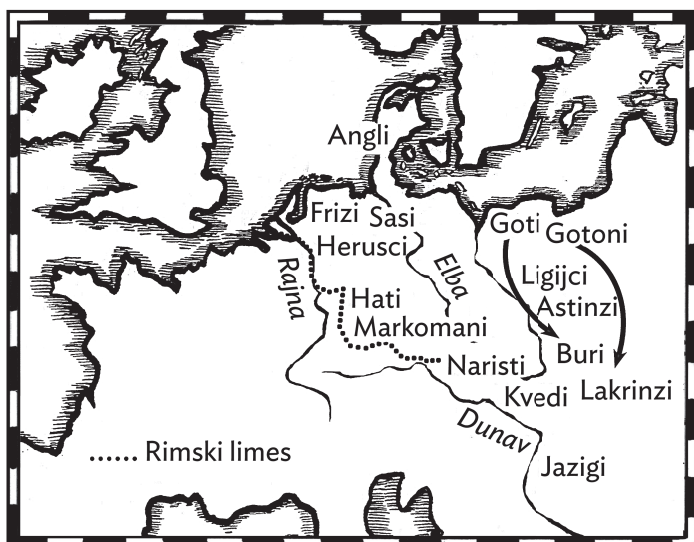
Tacitova čuvena, opštepoznata tvrdnja o Germanima jeste da su oni čista rasa *koja se uopšte nije mešala s drugim rasama* i da svi imaju isti fizički izgled: plave oči, riđu/plavu kosu, krupnu građu. Manje je citirano njegovo shvatanje ključne činjenice o *Germaniji*, od samog njenog početka. Ovičena je na severu okeanom, na zapadu Rajnom i na jugu Dunavom – no granicu između Germana i manje poznatih naroda s njihove istočne strane definiše samo *uzajaman strah*. Tacit je naleteo na veliku muku nemačke istorije: neizvesnost koliko se daleko prema istoku ona zaista prostire.

Kasnije ćemo se vratiti na Tacita, kada u petnaestom veku bude ponovo otkriven. Zasad je ključno to da je oko stote godine nove ere, uprkos krvavom porazu u Teutoburškoj šumi, Rim imao punu kontrolu nad najbogatijim i najplodnijim delovima *Germanije*.

Početak kraja

Rimske trupe su po povratku s Bliskog istoka donele strašan suvenir. Antoninova kuga, moguće pandemija velikih boginja, pustošila je zapadnu Evropu između 165. i 180. U međuvremenu su Germane pored Dunava počeli da potiskuju mnogo svirepiji Germani, Goti, koji su se širili prema jugu i pritiskali slabo branjena rimska utvrđenja na koja su nailazili. Kako je na raspolaganju imao samo legije oslabljene zbog poštasti, poslednji od petorice dobrih careva, Marko Aurelije, osetio se dužnim *da se dokaže u osam zimskih pohoda na zaleđenim obalama Dunava, čija je surovost na kraju bila fatalna po njegovu građu* (Gibon). On se nije suočio samo s određenim neprijateljem ili nacijom, nego sa suludom političkom slagalicom, u kojoj su *Germani* još uvek bili sveobuhvatan naziv za razna plemena:

Rimski limes i plemena Velike Germanije, oko 160. godine

Kasije Dion, *Rimska istorija*, LXXII

Neka od plemena, pod vođstvom Batarija, dečaka od dvanaest godina, obećala su savez; na poklon su dobila novac. Ostali, kao Kvedi, tražili su mir, koji im je odobren. Pravo da posećuju tržnice ipak im nije dato, iz straha da će se Jazigi i Markomani pomešati s njima, osmatrati rimske položaje i kupovati namirnice... I Astinzi i Lakrinzi su pomogli Marku, s nadom da će obezbediti novac i zemlju. Lakrinzi su napali Astinge i odneli ubedljivu pobjedu. Stoga su Astinzi prestali da se sukobljavaju s Rimljanima... itd.

Marko se koristio mešavinom čiste sile i primamljivih ponuda u pokušaju da održi kontrolu. Nakon što su poraženi, odabrani Germani su pozivani da postanu *federati*, saveznici Rima, koji bi se borili protiv drugih Germana u zamenu za vojnu pomoć i novčane subvencije. U suštini, taj sistem se zasnivao na stalnoj sposobnosti Rima da tu i tamo nekog pošteno vojno ispraši.

To je na kraju pošlo za rukom i Marku Aureliju, iako ga je ubilo. Međutim, od početka III veka Rim je počeo da se sukobljava s persijskim Sasanidskim carstvom zbog ogromnog bogatstva Bliskog istoka. S preusmerenim sredstvima postajalo je sve teže i teže kontrolisati germanske granice.

Rimska vojska na Rajni pobunila se 235. i proglasila drugačijeg cara, ogromnog i zastrašujućeg Maksimina Tračanina, sina Gota. Prvi car kog je postavila isključivo vojska i prvi *bez ikakvog formalnog obrazovanja* (Gibbon) bio je polu-German. Maksimin je obeležio početak kraja Rima. Njegova vladavina je otvorila veliku *krizu trećeg veka*, s dvadesetak različitih careva u četrdeset devet godina. Teritorija preko Rajne i Dunava izgubljena je do 284. i novi limes je

morao da se uspostavi duž obala reke uz veliki trošak. Ta linija je izdržala još jedan vek, premda su Germani *podigli veo koji je pokrivaio slabašnu veličanstvenost Italije* (Gibbon). Od tada se Rim isključivo branio, a isključivo odbrambeni rat ima samo jedan ishod.

Tama ili svetlost?

Obično mislimo kako je civilizovani Rim pao u ruke varvarskim Germanima, sa srednjim vekom kao tužnom posledicom. Pa ipak, svetlo se gasilo u Evropi mnogo pre nego što su Germani stigli do prekidača.

Nakon 235. moglo je samo da se nagađa koliko će neki car opstati pre nego što bude ubijen ili kada će naredni građanski rat uništiti cele pokrajine. Koliko je samo „Rim“ već postao drugačiji može se videti po čuvenoj skulpturi *Četiri tetrarha* (oko 300. godine); nama ona više liči na komplet nordijskih šahovskih figura nego na klasičnu skulpturu.

Neki oblik reda, koji je Rim sveo na drugi grad u carstvu posle Konstantinopolja, uspostavio je Konstantin Veliki (vladao 306–337), ali samo zahvaljujući germanskoj podršci. Čim je 312. godine preuzeo Rim, Konstantin je ukinuo čuvenu Pretorijansku gardu i zamenio je sa *Scholae Palatinae*, njegovom ličnom elitnom konjičkom gardom. Poslednji paganski

Četiri tetrarha

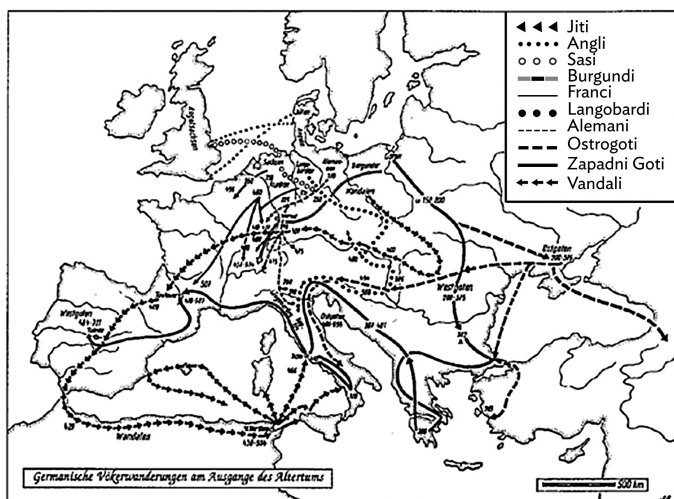
grčko-rimski mislioci Libanije i Zosim optužili su Konstantina da je pokorio rimsku civilizaciju vojskom germanskih varvara. Konstantin je bio prvi hrišćanski rimski car, pa je tako vojno-politička veza između germanskih vođa i rimskog hrišćanstva bila utvrđena na samom početku.

Spremala se, međutim, još veća promena, pogurana, kao i većina značajnih istorijskih događaja, epohalnom seobom stanovništva.

Lutajući Germani

Posle tristote godine nove ere germanska ratnička plemena kao da su bila nekom nezaustavljivom silom naterana da se presele, tokom onoga što je tradicionalno poznato kao *Völkerwanderungen* – seoba naroda.

Kako su naši jedini svedoci oni rimski, znamo samo ono što su oni videli na vlastitim granicama. O onome što se događalo duboko unutar Germanije postoje samo teorije. Klimatske promene su očigledan kandidat za uzrok, kao i porast broja stanovnika ili prosto želja za delom rimskog bogatstva. U nekim slučajevima – kao u onom sa Gotima, kao što ćemo videti – uzrok je verovatno bio pritisak nešto dalje s istoka. Isto tako se smatra da su migracije izazvane postepenim propadanjem Rimskog carstva, kao i prazninom u moći koja je usledila duž njegovih granica. Pa ipak, niko zaista ne zna kada je sve počelo, a kamoli zbog čega. Možda su baš nevolje Marka Aurelija u II veku bile prvi znak. U svakom slučaju, karta iz XIX veka na sledećoj strani pokazuje zbog čega i ne možemo detaljno da razmatramo šta se zapravo dogodilo.

Jedno ipak možemo reći, a to je da je prikaz pomeranja svih plemena iz XIX veka (poput Afrikanera ili doseljenika na američkom zapadu) zabluda. Veličanstvena odiseja tih raznih Germana skoro da nije imala nikakve dugoročne efekte na lingvističku kartu kontinentalne Evrope, jasna naznaka da su lugalice uglavnom bili muškarci. Možda su nekoliko generacija i vladali jadnim ratarima ili civilima u gradovima, ali bez svog ženskog dela nestali bi skoro bez jezičkog traga (jezik se obično prenosio po majčinskoj liniji), pa su naposljetku pobeđeni ili se prosto stopili. Tada je starosedelački jezik ponovo izbio na površinu.

To se dogodilo širom Evrope i severne Afrike. Jedino mesto gde je pismena, romanizovana, hrišćanska kultura zbrisana čitavom novom populacijom tih nepismenih, paganskih Germana nalazi se u nizijskom delu najvećeg ostrva arhipelaga severozapadno od ušća Rajne, to jest u Engleskoj. No to je druga priča. Kada su u pitanju kontinentalni Germani, prva prava istorija koju imamo potiče od Gota.